

Ethnography of the Marriage Ritual in the South of Fars Province: The Case of Alamarvdasht

Mahmoud Mehravaran^{*1}, Ahmad Mehravaran²

Received: 08/01/2023

Accepted: 28/12/2023

* Corresponding Author's E-mail:
M.Mehravaran@qomac.ir

Introduction

Alamarvdasht, located in Fars province, is a small city and the center of its district within Lamerd city. The area's diverse cultures have influenced the development of a distinct local culture. Marriage in Alamarvdasht, like elsewhere in Iran, is a ritual and system shaped by social, cultural, religious, and economic factors. Economic considerations and the collaboration between the bride and groom play a significant role in the execution of the marriage ritual in the present day.

Research background

About the subject of this article, no complete and independent writing has been seen until today, but some related studies could be mentioned.

Faqiri (2016) in his book in short pages (253-258) briefly stated the generalities of the wedding ritual in Alamarvdasht from the writings of another researcher. Askari Chavardi (2008) has written an article about the wedding ceremony and the process of holding its traditional and modern forms, entitled "Wedding ceremonies in the region of Lamard and Mohr Fars" and in it, he has also presented some local

1. Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Qom, Qom, Iran.

<http://www.orcid.org/0000-0002-3278-3965>.

2. MA in Music, Music Department, Musicology (Ethnomusicology) of Art University, Tehran, Iran.

<http://www.orcid.org/0000-3000-3944-4613>

songs. Mousavi (2016) in a part of his master's thesis entitled "Review of popular culture of Alamarvdasht in the last 250 years", narrated some wedding poems and songs.

Goals

This research focuses on documenting and analyzing a segment of the native culture in the Alamarvdasht region of southern Fars province. It examines the stages of marriage, classification, and description of various elements. By preserving these customs and traditions, it promotes stability and sustainability of indigenous subcultures, while fostering understanding among people from different regions.

research method

In the framework of the ethnographic research method based on participatory observation, this research has described and analyzed the observations under study. The authors of this article are natives of the region and in addition to personal observation and data collection, they also asked local informants and mentioned some points.

The main discussion

The marriage ceremony in Alamarvdasht also consists of several stages and ceremonies. The marriage process and its customs in this region are divided into three stages as follows:

Preparations before marriage

The arrival of a boy and a girl in a new house and the beginning of a new life is a major change in life and a change from an individual base within the family to a collective base as well as the formation of a social center that has its own special ritual. Since a person intends to marry and choose a wife, he performs the following actions: liking and choosing a girl, sending a messenger, consulting the girl's family with elders and acquaintances and discretion, courting the family, Re

Goshun, Kavin (marriage), Lak Borun, Giving bribes, and determining dowry.

Wedding

The wedding process itself includes preparations, decorations, invitation to the wedding, the first and the second wedding rings, celebration and happiness, bride's makeup, groom's hairdressing, and taking the bride away. From the distant past, weddings are held in homes, and the groom's family is responsible for the preparation of wedding accessories.

After the wedding

On the morning after the wedding, the groom's relatives are entertained by cooking Halvah behind the Hijla. In the evening after the wedding, the relatives or friends of the bride and groom go to the bride and groom to say congratulations and usually give them gifts. The last tradition or program of the wedding process is the wat'labon ceremony. In this way, three days to a week after the wedding, the bride's family, the groom and the bride, and sometimes relatives are invited, and they all go to the bride's father's house and are entertained.

Result

The marriage ritual in the Alamarvdasht region of Fars has stages and elements that are appropriate to its local culture, which can be divided into three categories from the beginning to the end of the wedding. First, before the wedding ceremony, which is to like and choose the girl, the proposal messenger goes to the girl's house, the girl's family consults with the elders and acquaintances and discretion, the proposal, the determination of dowry, Kavinburon (Bale Broun, Ezngirun), Regoshun and Lakburon.

After these traditions, it is time for the wedding ceremony, which includes the traditions of the first and the second Hanabandan, shaving

their heads and the arrival of the groom to the guests and Robesi, sprinkling the groom on his head, making up and putting on the wedding dress, tarka/stick playing, bringing the bride home, the bridegroom, the customs of the bride's transfer and entry into the groom's house and sacrifice. Finally, there is Halwa after the Watlaban, which is related to the day or days after the wedding. The findings of this research show that the marriage process from choosing a spouse to the end of the wedding in this region includes a series of cheerfulness, group cooperation, consultation, respect for elders, the influence of religion and religious beliefs, local beliefs, local games, various poems and music, and empathy. Passion and happiness are the most important native and cultural elements in its different stages.

References

- Asadian, M. (2019). *Iranian customs and rites of passage*. hanuz.
- Askarichavardi, J. (2008). Wedding ceremony in Lamard and Mohr Fars region. *Najvaye Farhang magazine*, 14.
- Faghiri, A. (2013). *Wedding in Fars*. Navid.
- Marchison, J. M. (2013), *Ethnography* (translated into Farsi b Qasim Hosseini). Sociologists Publishing House.
- Mousavi, S. (2016). *Review of popular culture of Alamrudasht in the last 250 years*. Master's thesis, Yazd University, Yazd, Iran.

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه

سال ۱۱، شماره ۵۲، مهر و آبان ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

DOR: 20.1001.1.23454466.1402.11.52.5.3

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس

(مطالعه موردی: علامروداشت)

محمود مهرآوران^{۱*}، احمد مهرآوران^۲

(دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۸ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۷)

چکیده

آیین ازدواج از نخستین مراحل تا پایان جشن عروسی مجموعه‌ای از مراحل و عناصر را در خویش دارد. این آیین در فرهنگ عامه کشور ما با وجود همانندی‌ها، تفاوت‌هایی نیز دارد. استان فارس به‌ویژه مناطق جنوبی آن، مجموعه‌ای متنوع از فرهنگ‌ها، آداب و رسوم را در خود دارد که با وجود اشتراک با دیگر نقاط کشور، تفاوت‌ها و زیبایی‌های ویژه‌ای نیز دارد. هدف این مقاله معرفی و تحلیل ویژگی‌های فرهنگی و بومی آیین ازدواج، بر مبنای مردم‌نگاری است که به روش گردآوری داده‌ها به‌صورت میدانی و پرسش از بزرگسالان و آگاهان بومی، به توصیف و تحلیل آیین ازدواج در علامروداشت (در جنوب استان فارس) پرداخته است. همچنین از زاویه «آیین‌های گذر» نیز برخی از مراحل تحلیل شده است. مراسم عروسی در

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول)

*M.Mehravarani@qom.ac.ir

<http://www.orcid.org/0000-0002-3278-3965>

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته موسیقی، گرایش موسیقی‌شناسی (اتنوموزیکولوژی) دانشگاه هنر، تهران، ایران.

<http://www.orcid.org/0000-3000-3944-4613>

علامروودشت از سنت‌هایی است که همچنان نشانه‌هایی از پای‌بندی به رسوم و میراث پیشین، در آن مشاهده می‌شود. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که فرایند ازدواج از انتخاب همسر تا پایان عروسی در این منطقه شامل مجموعه‌ای است که شادابی، همکاری گروهی، مشورت، احترام به بزرگ‌ترها، تأثیر مذهب و باورهای دینی، باورهای بومی، بازی‌های محلی، اشعار متنوع و موسیقی، همدلی، شور و شادی مهم‌ترین عناصر بومی و فرهنگی در مراحل مختلف آن است.

واژه‌های کلیدی: مردم‌نگاری، فرهنگ عامه، ازدواج، عروسی، عناصر بومی و فرهنگی، علامروودشت.

۱. مقدمه

استان فارس یکی از بزرگ‌ترین و پهناورترین استان‌های کشور است که در آن رنگین‌کمانی از تنوع آیین‌ها و آداب و رسوم دیده می‌شود. در این پژوهش تلاش شده است تا گوشه‌ای از فرهنگ بومی جنوب استان فارس و به‌طور مشخص منطقه علامروودشت را گردآوری و توصیف و تحلیل کنیم. برای این کار مراحل مختلف ازدواج را از آغاز تا اتمام عروسی به ترتیب دسته‌بندی، شرح و عناصر متنوع آن را بیان کرده‌ایم. بی‌گمان مکتوب کردن و حفظ این آداب و رسوم علاوه بر آشنایی مردم دیگر مناطق، باعث ثبات و پایداری خرده‌فرهنگ‌ها و آیین‌های بومی و محلی می‌شود.

علامروودشت، شهری نسبتاً کوچک و مرکز بخش علامروودشت در شهرستان لامرد، جنوبی‌ترین شهرستان استان فارس است. در دهه‌های اخیر مناطق مختلف این شهرستان، پذیرای مهاجرانی از روستاها و شهرهای دیگر بوده است. حضور فرهنگ‌های مختلف در این منطقه جغرافیایی و کنش‌های اجتماعی آن‌ها بر یکدیگر

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

باعث شکل‌گیری فرهنگ خاص آن منطقه شده است. در کنار تنوع فرهنگی، گویش مردم این شهرستان نیز در شهرها و روستاها دارای تفاوت‌ها و اشتراکاتی است.

۱-۱. پیشینه تحقیق

طبعاً یکی از موضوعاتی که در شهرستان‌ها و مناطق گوناگون مورد توجه است، آیین و مراسم ازدواج و عروسی است. در کلیت این آیین و مراسم و تشریفات آن در مناطق گوناگون، کتاب‌ها و نوشته‌های فراوانی وجود دارد. درباره موضوع این مقاله نوشته کامل و مستقلی تا امروز دیده نشده، اما نوشته‌های زیر با آن مرتبط است:

پهلوان (۱۳۹۴) در کتاب خود آداب و رسوم گوناگون مربوط به ازدواج و عروسی را از منابع مختلف و پژوهش‌های دیگران گردآورده است. او در صفحاتی کوتاه (صص. ۵۵۰-۵۵۴) به نقل از یک تحقیق دیگر درباره مراسم عروسی در لامرد، نزدیک‌ترین نقطه جغرافیایی به لامردشت، نکاتی را بیان کرده است.

فقیری (۱۳۹۶) در کتاب خود که گزارش‌های گوناگون از سنت عروسی در فارس است، در صفحاتی کوتاه (صص. ۲۵۳-۲۵۸) به اختصار، کلیات آیین عروسی در لامردشت را از نوشته محقق دیگر بیان کرده است. این نوشتار به سبب کوتاهی و اختصار آشنایی کاملی را ایجاد نمی‌کند و برخی از مطالب آن مربوط به گذشته‌های نسبتاً دور است.

رفیع‌فر و کماللو (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی آیین حنابندان از دیرباز تاکنون» به بررسی تاریخی گیاه حنا و رسوم مرتبط با آن و درنهایت به بررسی آیین حنابندان با استفاده از دو نظریه کارکردگرایی و اشاعه‌گرایی در ده منطقه از کشور پرداخته‌اند.

عسکری چاوردی (۱۳۸۸) درباره مراسم عروسی و روند برگزاری شکل سنتی و امروزی آن، مقاله‌ای را با نام «مراسم عروسی در منطقه لامرد و مهر فارس» نوشته و در آن اندکی از ترانه‌های محلی را نیز ارائه کرده است. همین پژوهشگر کتاب‌هایی را نیز در معرفی برخی آیین‌های سنتی این شهرستان نوشته و در آن‌ها بخشی از فرهنگ بومی را معرفی کرده است.

موسوی (۱۳۹۶) در بخشی از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی فرهنگ عامه علامرودشت در ۲۵۰ سال اخیر»، به روایت برخی از اشعار و ترانه‌های عروسی پرداخته است.

در هیچ یک از نوشته‌های مذکور موضوع مورد نظر این مقاله به تفصیل نیامده است. نویسندگان این مقاله خود بومی منطقه هستند و این پژوهش، دستاورد تحقیقات میدانی و بهره‌گیری از سنت شفاهی آگاهان بومی و درمجموع به شیوه علمی مردم‌نگاری است. نیز مراحل ازدواج از دید آیین گذر بررسی شده است. همچنین علی‌رغم برخی اشتراکات با نوشته‌های مشابه، تفاوت‌هایی ازجمله شرح تفصیلی، نوشته حاضر را از آثار پیشین متمایز می‌کند.

۲-۱. روش

این پژوهش در چارچوب روش تحقیق مردم‌نگاری انجام شده است. مردم‌نگاری یکی از مهم‌ترین روش‌های پژوهش در مطالعات مردم‌شناسی است.

مردم‌نگاری^۱ به‌مثابه یک استراتژی تحقیق، این امکان را در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد تا فرهنگ و جوامعی را که بخشی بنیادین از تجربه بشری‌اند، مورد مطالعه قرار دهد. در این روش، مردم‌نگار در مقام پژوهشگر، یک مشاهده‌گر جدا افتاده از فعالیت‌ها و رفتارهای فرهنگی

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

میدان مورد مطالعه‌اش نیست، بلکه مردم‌نگار داده‌ها را جمع‌آوری می‌کند و از طریق مواجهه مستقیم با موضوعات و نیز اطلاع‌رسان‌های تحقیق، سعی در کسب بینشی عمیق از میدان تحقیق دارد (مارچسیون، ۱۳۹۳، ص. ۲۱).

«مشاهده مشارکتی»^۲ شیوه یا راهبردی در جهت گردآوری داده‌های دقیق است که در مطالعه‌ای مردم‌نگارانه می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

انواع مختلفی از مشاهده مشارکتی وجود دارد، مشاهده غیرفعال^۳ که در آن مردم‌نگار می‌کوشد تا آنجا که ممکن است مزاحمتی برای افراد فراهم نیاورد و مشارکت کامل^۴ که در آن پژوهشگر با افراد دیگر در تعامل گسترده قرار می‌گیرد و حتی ممکن است خود در اجرای فعالیت‌های مورد مطالعه شرکت کند (دورانتی، ۱۳۹۶، ص. ۱۶۶).

در این راهبرد تحقیقاتی (مشاهده مشارکتی) پژوهشگر، در مقام مشاهده‌گری ظاهر می‌شود که از خاستگاه اتیک^۵ یا برون‌فرهنگی خود (منظور، فرهنگ شخص محقق است) جدا شده است و با حضوری فعالانه سعی در نزدیک شدن به جامعه و فهم فرهنگ مورد مطالعه‌اش دارد. در این مقاله، نوع دوم مشاهده مشارکتی، یعنی «مشاهده کامل» مدنظر است. از این‌رو، در پژوهش حاضر، تلاش بر آن است تا براساس روش مردم‌نگاری مبتنی بر مشاهده مشارکتی، به توصیف و تحلیلی از مشاهدات مورد مطالعه ارائه شود. این پژوهش موضوع ازدواج و عروسی را در قلمرو یک بخش از یکی از مناطق جنوب کشور بررسی می‌کند. نویسندگان این مقاله خود بومی منطقه هستند و علاوه بر مشاهده حضوری و جمع‌آوری داده‌ها، از مطلعان محلی نیز پرس‌وجو و نکاتی را ذکر کرده‌اند. پس از گردآوری، سیر مراسم ازدواج، دسته‌بندی و در هر قسمت عناصر آن توضیح داده شده است.

۳-۱. مبانی نظری

انسان از آغاز تولد تا پایان هستی دنیایی خود در خطی از جریان زندگی است. این زندگی به بخش‌ها و مراحل گوناگونی تقسیم می‌شود، اما وجه مشترک همه این مراحل ناپایدار بودن و گذر/گذار است. آدمی در یک مرحله از زندگی متوقف نمی‌شود، بلکه در فرایند گذر از مراحل قرار دارد. هر مرحله از این گذر آداب و آیینی ویژه دارد. این مراحل نیز خود متأثر از تحولات زمانه دستخوش تغییر و دگرگونی یا منسوخ می‌شوند، یا مختصر می‌گردند یا به شکلی دیگر بروز می‌یابند. ازدواج یک تشرف از مرحله‌ای به مرحله دیگر است: «آیین تشرف طریقی است که بشر جوامع سنتی، از تصویر خودش آگاهی می‌یابد، آن را می‌شناسد و می‌پذیرد. بدیهی است که تشرف بنابر ساختارهای اجتماعی متفاوت و گستره‌های فرهنگی، انواع بی‌شمار و اشکال فراوانی دارد» (الیاده، ۱۳۹۵، ص. ۱۴). مراحل گذر، آیین‌ها، آداب، شعائر و مراحل را در خود دارند و این «شعائر و نمادهای گذار، بیانگر دیدگاه خاصی به هستی بشری هستند. هنگامی که انسان پا به عرصه هستی می‌گذارد، هنوز کامل نیست ... حیات و هستی انسان با اجرای رشته‌ای شعائر گذار و از راه آیین‌های تشرف متوالی به کمال دست می‌یابد» (الیاده، ۱۳۹۰، ص. ۱۶۸). با توجه به تعریف الیاده، می‌توان آیین ازدواج را در مقوله نخست از سه تشرف یا سه مقوله تاریخ دین قرار داد (ر.ک: الیاده، ۱۳۹۵، ص. ۲۴).

۲. بحث

۱-۲. فرایند ازدواج در علامرودشت

ازدواج یک آیین و نظام است و این نظام در علامرودشت مانند هر جای دیگر ایران مبتنی بر ساخت اجتماعی، فرهنگی، دینی و اقتصادی است. امروزه بیش از هر چیزی،

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

مسائل اقتصادی خانواده‌ها و همکاری عروس و داماد در چگونگی برخورد با این مسائل، تعیین‌کننده برگزاری آیین آن است. آیین ازدواج در علامرودشت نیز از مراحل و مراسم متعددی تشکیل می‌شده یا می‌شود. البته در گذر زمان به‌تدریج برخی از این مراحل رنگ باخته است. به رغم تفاوت در نام‌گذاری‌های اصلی و تنوع نام به‌سبب گویش‌های متفاوت، چندان با مناطق دیگر تفاوت ندارد، اما در جزئیات، نوع هدایا، ترانه‌ها و سرودهای شادی‌بخش تفاوت‌هایی دارد. آیین عروسی، اجزا و عناصری کلی دارد که در بیشتر مناطق ایران مشابه و ثابت است، زیرا این مراسم قاعده‌مند است و از الگوهای تکرارپذیر پیروی می‌کند و بیانگر باورها، معناها و ارزش‌های جمعی است (ر.ک: اسدیان، ۱۳۹۹، ص. ۲۱)، اما جزئیات آن متناسب با بافت اجتماعی، جغرافیایی، قومی و اقتصادی، متفاوت و متنوع است.

از دورترین نقطه بخش علامرودشت در شرق تا غربی‌ترین نقطه آن، آیین سنتی ازدواج و عروسی با اندک تفاوتی بین مردم محلی مرسوم است. در گذشته، بیشتر مردم بومی، «عروسی» را «عیش» می‌نامیدند. امروز نیز هنوز برخی از کهن‌سالان از آن تعبیر استفاده می‌کنند و لفظ عروسی را به‌ندرت به‌کار می‌برند، اما نسل‌های جدید همه از آن با عروسی نام می‌برند. فرایند ازدواج و آداب و رسوم آن در این منطقه به‌ترتیب در سه مرحله به این شرح، تقسیم می‌شود:

۲-۲. مقدمات پیش از ازدواج

ورود دختر و پسر به خانه جدید و آغاز زندگی تازه یک تغییر عمده در هستی و گذاری از یک پایگاه به پایگاهی دیگر است؛ از پایگاه فردی و درون خانواده به پایگاهی جمعی و تشکیل کانونی اجتماعی. این گذار خود آیین ویژه‌ای دارد. هر گذار

در سه مرحله روی می‌دهد: جدایی، انتقال و پیوستن (ر.ک: اسدیان، ۱۳۹۹، ص. ۲۵). هریک از مراحل سه‌گانه متأثر از تحولات زیستی، اجتماعی و فرهنگی است. در ازدواج جدایی از خانواده یا زادگاه، انتقال به مرحله تازه (زناشویی) و پیوستن به اجتماع به شکلی دیگر و در جایگاهی متفاوت صورت می‌گیرد. این مرحله شخصیتی تازه را می‌آفریند. مراسم عروسی مهم‌ترین مرحله انتقال و گذار با آیین و مناسک ویژه است. درواقع مناسک گذار «دسته‌ای از آیین‌ها هستند که گذر یک فرد را در چرخه زندگی به مرور از یک پایگاه به پایگاهی دیگر و از یک نقش یا وضعیت اجتماعی به وضعیت دیگر ... مشخص می‌کنند» (همان، ص. ۲۷).

از زمانی که فردی قصد ازدواج و انتخاب همسر دارد اقدامات زیر را انجام می‌دهد: پسندیدن و انتخاب دختر، فرستادن قاصد خواستگاری، مشورت خانواده دختر با بزرگان و آشنایان و صلاح‌دید، خواستگاری همراه با خانواده، ری گوشون، کاوین کردن (عقد)، لک برون، دادن رُشوه، تعیین مهریه.

۲-۱-۲. دست شرط (خواستگاری)

در شکل سنتی و بومی، حتی تا دو سه دهه پیش - و در مواردی نیز امروزه - انتخاب عروس خانواده توسط پدر و مادر داماد انجام می‌شده که اغلب مورد تأیید داماد نیز قرار می‌گرفته است. از سوی دیگر عروس نیز، به شرط تأیید پدر و مادر، خودش راضی به این ازدواج می‌شده است. پس از پسندیدن دختر، معتمدان محل، به عنوان قاصد، از طرف پدر داماد به منزل پدر عروس می‌روند و دخترشان را از ایشان خواستگاری می‌کنند. خانواده دختر نیز سپس به گفت‌وگو می‌نشینند و در مواردی با بزرگان فامیل و خویشان مشورت می‌کنند و در صورت صلاح‌دید و تأیید پسر، موافقت خود را اعلام

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

می‌کنند. گاهی پدر دختر نزد برخی از آشنایان مثل برادر یا عمو که پسر دارند می‌رود و به آن‌ها می‌گوید که برای دخترش خواستگار آمده است و اگر پسر شما به دختر ما نظر دارد بگوید و گرنه به خواستگار پاسخ می‌دهند. در صورت توافق پدر و مادر عروس، خانواده پسر بدون همراهی پسر، رسماً به خواستگاری می‌آیند و اجازه برگزاری مراسم اِذن‌گیریون (بله برون) داده می‌شود. در این مرحله و به درخواست خانواده عروس مبلغی به‌عنوان رُشوه^۶ (شیربها) از طرف خانواده داماد به خانواده عروس تقدیم می‌شود که این مبلغ یا صرف خرید جهیزیه برای عروس می‌شده یا پدر عروس به دلخواه مصرف می‌کرده است. به پرداخت شیربها به خانواده عروس در گویش محلی رُشوه می‌گویند. به رُشوه «حاضری» نیز می‌گفته‌اند، زیرا در برابر مهریه قرار می‌گیرد که به «غایبی» معروف بوده است.

۲-۲-۲. کاوین کردن / Kavin (عقد)

در این منطقه مراسم عقد را با نام‌هایی چون «کاوین‌برون [kâvinborun]»، «کاوین (کابین) کردن»، «بله‌برون»، «اذن‌گیریون» و «کاغذ‌گیریون» می‌شناسند. در این مرحله خانواده داماد برخی از بزرگان محله و یک روحانی را به منزل خود دعوت می‌کند و به‌اتفاق آن‌ها و با همراهی برخی از اقوام و نزدیکان برای برگزاری مراسم عقد به خانه پدر دختر می‌روند. پس از آنکه دختر، بعد از سه بار تکرار عاقد، «بله» گفت بر روی سرش نقل می‌پاشند و شیرینی پخش می‌کنند و زن‌ها کِل می‌کشند و شادی می‌کنند. سپس بزرگان هر دو خانواده در کنار هم موارد توافق‌شده مانند مهریه و دیگر جزئیات را بر روی کاغذ می‌نویسند و همراهان آن را امضا می‌کنند. چون عقد و مهریه بر روی کاغذ نوشته می‌شده، به کاغذ‌گیریون یعنی گرفتن کاغذ (=سند) مشهور شده است. در

این کاغذ که مبلغ و میزان مهریه در آن به دقت مشخص شده است، تمامی موارد ثبت و به خانواده داماد سپرده می شود و پس از آن مراسم به پایان می رسد. در سنت گذشته دختر و پسر هر کدام در اتاقی مجزا قرار می گرفته اند و عاقد از هر کدام به صورت مجزا وکالت عقد را می گرفته است.

مراسم عقدکنان در مناطق مختلف در زمان های مختلف برگزار می شود و با توجه به آداب و رسوم و سنت هر منطقه تشابهات و تفاوت هایی دارد، اما همه این ها نشانه ای از گذر از یک مرحله و ورود به مرحله ای دیگر از زندگی، راهی تازه و موقعیتی جدید است. مراسم عقد رسمیت بخشیدن شرعی و رسمی به آیین ازدواج و درواقع رعایت مسائل شرعی است و با توجه به مذهبی بودن و پای بندی به دین در علامرودشت، مانند بسیاری از مناطق هم جوار از همان آغاز با اجرای خطبه عقد، روابط دختر و پسر شرعی می شود تا آن ها بدون هیچ مشکلی بتوانند همدیگر را ملاقات کنند. تفاوت عمده با دیگر مناطق در نام گذاری دوره نامزدی است که تا عقد شرعی صورت نگیرد طرفین همدیگر را نامزد نمی گویند.

۲-۲-۳. ری گشون

یک روز پس از عقد، پسر با تهیه یک هدیه زینتی از قبیل ساعت، حلقه، گوشواره، گردنبند و یا پول نقد به دیدار نامزدش می رود و با تقدیم آن هدیه به او اولین دیدار را با خاطره ای خوش به انجام می رساند. در عموم موارد هدیه ری گشون معمولاً یک جفت گوشواره است. با توجه به اینکه در سنت گذشته، این مراسم، به معنای دیدار اول عروس با داماد بوده که رویشان به هم باز و گشوده می شده، آن را ری گشون (=روگشان) نامیده اند. در گویش محلی «ری/Ri» یعنی رو. گشون/ rigušun اسم

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

مصدر و به معنی گشودن و گشایش است و درمجموع به معنی به هم رو گشودن و روی هم را دیدن است. ری گشون دربرابر ری گیرون (روگیری) است که دختر و پسر پیش از آن خجالت می‌کشند همدیگر را ببینند. زمان ری گشون در جاهای مختلف متفاوت است. دادن هدیه نیز سرآغازی بر رفت‌وآمد بود. این مرحله نیز گذار از یک رفتار فردی و ورود به مرحله همراهی است که این دو اجازه دیدار روی یکدیگر را می‌یابند و می‌توانند به منزل یکدیگر رفت‌وآمد کنند. اشعار زیر که بیانگر این مرحله است، همچنین نشان می‌دهد که در سنت گذشته گاهی برای داماد، غیابی عروسی را متناسب با او انتخاب می‌کردند و داماد ندیده برای او هدیه می‌خریده است:

ای عروسِ قبله نما، خوش اومدی منزل ما دستاتو ندیده بودم، ساعت برات خریده بودم
ای عروسِ قبله نما، خوش اومدی منزل ما قد و بالات ندیده بودم چادر برات خریده بود
ای عروسِ قبله نما، خوش اومدی منزل ما سر و رویت ندیده بودم، روسری برات خریده بودم

امروزه و در اکثر شهرهای ایران از اصطلاح نامزدی برای دوران پیش از عقد استفاده می‌شود، درحالی‌که در سنت این منطقه و مناطق هم‌جوار، این اصطلاح به معنی دوران پس از عقد است. در زندگی امروزه هدیه دادن داماد به عروس رواج دارد، اما خبری از ندیدن و دوری عروس و داماد از یکدیگر نیست.

۲-۲-۴. لباس بُرون (رخت برون/لک برون Lakborun)

در گویش محلی کلمه «لک» یعنی پارچه و سبب نام‌گذاری لک بُرون به بریدن پارچه اشاره دارد. پس از توافق خانواده پسر و دختر، روزی برای برگزاری این رسم تعیین می‌شود. بدین منظور خانواده داماد پارچه‌هایی زیبا را که برای عروس خریداری کرده‌اند، به خانه پدری دختر می‌برند. طبق سنت تمام هدایا را که اغلب شامل پارچه،

لباس، روسری، عطر و غیره است، در پارچه‌ای زیبا به صورت چهارگوش که در اصطلاح به آن بُخچه (بقچه/بغچه) می‌گفتند، می‌پیچیدند و به خانه عروس می‌بردند. اما امروزه چمدان جایگزین بخچه شده است. این پارچه‌ها را در چمدانی می‌گذارند و روی چمدان را با گل‌های طبیعی یا مصنوعی تزیین می‌کنند. سپس خواهر داماد آن را بر روی سر خود می‌گذارد و به خانه پدری عروس می‌برد. در آنجا پارچه طبق اندازه عروس بریده و آماده دوخت می‌شود. در این مراسم و ضمن بریدن پارچه، اشعاری نیز به وسیله زن‌ها خوانده می‌شود که برای مثال به دو مورد از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

بادا بادا می‌کنیم، سر چمدون وا می‌کنیم

اگه ساعت توش نبی داماد رسوا می‌کنیم

بادا بادا می‌کنیم، سر چمدون وا می‌کنیم

اگه گوشواره توش نبی، داماد رسوا می‌کنیم

برگردان: اگر ساعت/گوشواره در چمدان نباشد داماد را رسوا می‌کنیم.

مراسم لک‌برون نیز امروزه به همان شکل سنتی و با دقت کامل از طرف خانواده داماد انجام می‌شود. این مراسم کاملاً زنانه است و حتی داماد نیز در آن حضور ندارد. در رخت‌برون، خیاط سر چمدان را که باز می‌کند و پارچه‌ها را برش می‌زند، با هر برش، زنان حاضر در مجلس، کل می‌کشند (نوعی آوای شادی). تکرار این آوا به تعداد دفعات بریدن پارچه است.

۲-۳. عروسی

۲-۳-۱. مقدمات: از گذشته‌های دور، عروسی‌ها در منازل برگزار می‌شود و تهیه لوازم و مایحتاج عروسی بر عهده خانواده داماد است. از چند روز قبل خانواده داماد و بستگان نزدیک، در تدارک مراسم عروسی هستند. با کمک اقوام و دیگر آشنایان تمامی

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

نیازمندی‌ها و مواد خوراکی مراسم عروسی، مانند برنج، گوشت، سیب زمینی، نان و دیگر ضروریات و نیز لوازم طبخ محلی و سنتی یعنی تهیه هیزم در روزهای پیش از عروسی برآورده می‌شود.

برای کمک به برگزاری بخشی از مراسم عروسی در خانه عروس نیز خانواده داماد، هزینه‌های آن و و دیگر مواد لازم را تهیه می‌کنند و به منزل پدر عروس می‌برند. این کمک‌ها در برخی از روستاها به «خرج مُدبَخ/Modbakh» معروف بود. مُدبَخ تلفظ محلی مَطبَخ است؛ یعنی هزینه‌های آشپزخانه. روزهای عروسی، در دهه‌های گذشته گاهی به چند روز می‌کشید.

۲-۳-۲. آذین‌بندی: از چند روز قبل از عروسی، منزل پدری عروس و داماد و اگر داماد خود خانه داشته باشد، منزل داماد با پارچه‌های رنگی، متنوع و زیبا تزیین می‌شود. هرچه سنت گذشته در روستاها و مناطق اطراف ماندنی‌تر باشد، تنوع پارچه‌ها و اشکالی که با آن‌ها درست می‌شود بیشتر است. امروزه انواع پرچم‌های رنگی زرد، سبز، قرمز، نارنجی و به‌ویژه پرچم سه‌رنگ ایران نیز بخشی از تزیینات مراسم عروسی است. در محل حنابندان و نیز بر سر در حجله عروسی، با پارچه‌های رنگی بزرگ‌تر، قالیچه‌های متنوع و جانماز و عکس داماد به صورتی زیبا، تزیین می‌شود. در آذین‌بندی حجله، برگ و ساقه سبز درخت نخل (در گویش بومی: پیش) را می‌بریدند و در دو سوی درِ اتاق حجله می‌کوبیدند و شبیه طاق نصرت، آذینی هلالی می‌بستند. این نوع آذین‌بندی نشان‌دهنده فرهنگ بومی و طراوت و سرسبزی، پایگاه دینی و باورها و پای‌بندی‌های مذهبی بود. روزهای اصلی عروسی دو روز آخر است. شلوغی، جشن و آمدورفت بیشتر در بعدازظهر تا پاسی از شب صورت می‌گیرد. عموم عروسی‌ها از اواخر هفته و با مراسم حنای دُزد آغاز می‌شود. در ظهر روز اول عروسی و شب اول،

معمولاً اطرافیان و نزدیکان به صرف ناهار و شام دعوت هستند، اما در روز دوم به‌ویژه برای شام گروه فراوانی به مهمانی عروسی و صرف شام دعوت و پذیرایی می‌شوند. تعداد مهمانان در عروسی‌های مختلف متفاوت است. در برخی از عروسی‌ها، با توجه به تمکن مالی خانواده داماد، شهرت و موقعیت اجتماعی، گاهی تا سه هزار نفر نیز می‌رسد.

۲-۳-۳. دعوت به عروسی: در گذشته، یک شب مانده به مراسم اصلی عروسی والدین عروس و داماد عده‌ای را مسئول دعوت از میهمانان می‌کردند. در این شب چند مرد از طرف خانواده داماد و چند زن از طرف خانواده عروس برای دعوت از میهمانان انتخاب می‌شوند و از آن‌ها خواسته می‌شود که صبح فردا به دم در منزل میهمانان بروند و آن‌ها را به عروسی دعوت کنند. این افراد با گفتن «فلانی بسیار سلام رساندند و از شما دعوت کردند که فردا جهت صرف ناهار و شام با خانواده تشریف بیاورید و ما را سرافراز نمایید» این کار را انجام می‌داده‌اند. مراسمی را که در منزل پدری داماد برگزار می‌شود، مجلس مردانه و مراسم منزل پدری عروس را مجلس زنانه می‌گفته‌اند. در این روز از گروه نوازندگان نیز خواسته می‌شود که در محل برگزاری عروسی، منزل پدری عروس یا داماد، حاضر شوند و برای ساعاتی به نواختن موسیقی بپردازند. برخاستن صدای موسیقی مخصوص این روز نشانگر برگزاری مراسم عروسی در آن محل بوده است. این مرحله از مراسم عروسی، امروزه با توجه به وضعیت اقتصادی خانواده‌ها انجام می‌شود.

۲-۳-۴. حنابندان اول: «حنابندان از کهن‌ترین جشن‌های آیینی و از ارکان فرهنگ و تاریخ قومیت‌های ایران است که از گذشته تاکنون به شکل باشکوهی برگزار می‌شود» (رفیع‌فر و کماللو، ۱۳۹۳، ص. ۴۴). معمولاً در عروسی‌ها دو نوبت حنابندان انجام

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

می‌شود. یک بار عصر روز اول یا شب اول صورت می‌گیرد که به «حنای دزد» معروف است. حنای دزد (در گویش محلی بدون تلفظ د=Doz) را فقط برای عروس می‌گذارند. این مجلس کاملاً خصوصی است. وجه تسمیه آن گویا به سبب این است که این حنابندان به صورت محدود و فقط با شرکت اطرافیان داماد انجام می‌شود و گویی دزدکی و مخفی است. شادی و پای‌کوبی، خوانندگی و نوازندگی، بخشی از این برنامه است. این مراسم به‌طور مجزا در منزل پدری داماد و عروس انجام می‌شود. خانواده داماد اقوام و نزدیکان خود را، بدون دعوت از دیگر اهالی، دعوت می‌کند. خانواده عروس نیز این دعوت را در منزل پدری عروس به انجام می‌رساند. در مراسم مردانه حنابندان، داماد را بر روی لحافی می‌نشانند و زیر پای او را دو بالش می‌گذارند و چند تن از نوجوانان و جوانان نیز در کنار او می‌نشینند. گذاشتن متکا یا بالش در زیر پای عروس یا داماد یا نشانیدن در بلندی به نیت استواری و استحکام پیوند ازدواج و سرافرازی است.

سپس فردی داوطلب حنای آماده‌شده را به دست و پای داماد و بعد از آن به دست و پای کسانی که در کنار او نشسته‌اند می‌گذارد. همین مراسم نیز برای عروس و در منزل پدری عروس انجام می‌شود. این مراسم همراه با آوازخوانی نزدیکان داماد یا عروس یا گروه نوازندگی و موسیقی، انجام می‌شود. با گذشت سال‌ها از این سنت، هنوز هم این رسم با تمام جزئیات مرتبط به‌صورت کامل انجام می‌شود. حنابندان نیز در پس و یا پیش بودن در مجموعه آیین عروسی، تفاوت زمانی با برخی مناطق دارد. حنا نشانه شادمانی و طراوت است. و مراسم حنابندان تقسیم این شادی و خوش‌دلی بین دو خانواده و نیز شرکت‌کنندگان در مراسم است.

۲-۳-۵. روز دوم عروسی: روز دوم روز اصلی و پرزحمت عروسی است. از صبح، خانواده داماد و آشنایان و دوستان مشغول کار و تدارک هرچه بهتر مراسم عروسی و پذیرایی از مهمانان و شرکت کنندگان هستند. در این روز بسیاری از مردم چه دعوت باشند و چه نباشند در مراسم عروسی شرکت می کنند. عصر این روز سرتراشون و حنابندان دوم، انجام می شود که حنای آفاق (فاش) نام دارد، زیرا با حضور همه شرکت کنندگان و در دید عموم صورت می گیرد و گویی صدای آن در آفاق می پیچد و همه باخبر می شوند.

۲-۳-۶. مراسم سرتراشون/Sartarashun: در روز دوم و اصلی عروسی، مقدمات سرتراشون را فراهم می کنند. در عصر این روز میز بزرگی را با پارچه های زیبا تزئین می کنند و بر روی آن گل، گلاب، آینه و عطر می گذارند و داماد را پشت میز بر روی صندلی می نشانند. پیرایشگر (استاد سرتراش) که شانه و قیچی در دست دارد نزد داماد می آید و با فرستادن صلوات مشغول تراشیدن و پیرایش موی سر داماد می شود. در گذشته، این استاد هدیه قابل توجهی نیز از صاحبان مجلس، می گرفت. هم زمان با پیرایش موی سر داماد، میهمانان نیز با خواندن اشعار و دست زدن (در گویش محلی شپ/Shap) فضای مجلس را شاد می کنند. البته این مراسم امروزه در برخی از عروسی ها به شکل نمادین و فقط برای نگه داشتن سنت گذشته انجام می شود، زیرا به طور مرسوم و معمول، داماد امروزی با حضور در سالن های آرایشی به انجام این مرحله از مراسم عروسی می پردازد و در برخی از عروسی ها، دیگر خبری از مراسم سرتراشون دیده نمی شود. در مراسم سر تراشون، با نواختن ساز و داوت یا همبونه نوازی همراه با رقص و پای کوبی، اشعار زیر خوانده می شود:

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

اُسا پلنگ سرتراش سر داماد بتراش

هموجا که سر می تراشیدن آب و گلاب می پاشیدن

اُسا پلنگ سرتراش سر داماد بتراش

هموجا که سر می تراشیدن نقل و نبات می پاشیدن

۷-۳-۲. شاوا (شاباش/شادباش): تا پیش از پیدایش سالن‌های مجلل آرایش و پیرایش، رسم بر این بود که پس از مراسم سرتراشون بلافاصله مراسم شاوا برگزار می‌شد. استاد پیرایشگر (دَلاک) با صدای بلند اعلام شاوا می‌کرد و نزد حضار می‌رفت و هر کس به اندازه توانش مبلغی را جهت کمک به داماد، به دَلاک می‌داد و دلاک نیز با صدای بلند آن مبلغ را اعلام می‌کرد. دلاک اغلب چند برابر مبلغ اهدایی واقعی را اعلام می‌کرد تا دیگران نیز تشویق شوند و بیشتر کمک کنند. مبلغی که در مجموع جمع‌آوری می‌شد در پایان یا به داماد داده می‌شد یا اگر خانواده داماد شرایط مالی خوبی داشته باشد این مبلغ را به خود دلاک هدیه می‌دادند. این برنامه در اصل، رسمی محلی نیست، اما گروهی از مهاجران مقیم در این منطقه، متأثر از فرهنگ‌های دیگر این کار را می‌کردند. این رسم امروزه اجرا نمی‌شود، چراکه پیرایش داماد به صورت مجزا و بدون حضور دیگران در سالن پیرایش انجام می‌شود.

۸-۳-۲. حنابندان دوم: این مراسم همراه با ساز و نَقّاره (در گویش محلی ناخوره/ Nakhora) و یا همبونه/Hambuna (نی‌انبان) و نیز رقص و پای‌کوبی به صورت دوره است. این برنامه با آوردن تشت حنا توسط خواهر داماد یا یکی از بستگان وی آغاز می‌شود. سپس داماد را بر روی لحافی می‌نشانند و متکای تزئین‌شده‌ای را که مادر داماد از قبل تهیه کرده است زیر پای وی می‌گذارند و چند تن از جوانان فامیل و دوستان داماد در کنار او می‌نشینند. یکی از نزدیکان داماد به دست و پای داماد حنا می‌بندد و

پس از آن به دست و پای کسانی که در کنار داماد نشسته‌اند حنا می‌گذارد. اگر داماد یا عروس، پدر یا مادر خود را از دست داده باشد و جایش خالی باشد بستگان و دوستان نزدیک با رویوسی و ایجاد شادی فضایی را درست می‌کنند که او این جای خالی را احساس نکند و دلتنگی او را برطرف می‌کنند. سپس تعدادی از زنان و بستگان داماد ظرفی از حنا را با تشریفات به منزل پدر عروس می‌برند و در آنجا نیز مراسم حنابندان را برای عروس همراه با سازوآواز و رقص و پای‌کوبی برگزار می‌کنند. این مراسم تا پاسی از شب ادامه دارد. سپس از میهمانان با غذاهایی مانند پلو و خورشت گوشت پذیرایی می‌شود. این مراسم امروزه، چه در روستاها و چه در شهر علامرودشت، به‌طور کامل انجام می‌شود. در مراسم حنابندان که ساز و آواز آن را همراهی می‌کند اشعاری نیز خوانده می‌شود که مطلع آن را نقل می‌کنیم.

آهای حنا می‌بندیم، به دست و پا می‌بندیم

اگر حنا نباشه، طوق طلا می‌بندیم

آهای حنا می‌بندیم، به دست و پا می‌بندیم

اگر حنا نباشه، دل به خدا می‌بندیم

در هنگام حنابستن عروس نیز چنین اشعاری همراه با دست زدن و تکرار مصراع

دوم، خوانده می‌شود:

حنابندی حنابند حنابندون عروس حنابندی حنابند حنابندون عروس

به قربون حنای پشت دستت و حنابندی حنابند حنابندون عروس

۲-۳-۹. آرایش عروس: برای آرایش عروس، در گذشته نسبتاً دور، آرایشگر محلی

به‌نام مشاطه را به منزل پدری عروس می‌آوردند و او نیز موی سر عروس را روغن

می‌زد و شانه می‌کرد و صورت او را نیز با نوعی ماده گیاهی گلگون می‌کرد و به چشم

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

او سرمه می‌کشید. امروزه یک روز قبل از مراسم عروسی و نیز روز اصلی مراسم او را به سالن آرایش می‌برند و با وسایل آرایشی جدید او را می‌آرایند. لباس عروس نیز همان لباس محلی به رنگ سبز یا سفید بوده است، اما امروزه از لباس‌های طراحی‌شده و از پیش دوخته‌شده استفاده می‌کنند.

۲-۳-۱۰. عروس‌برون / Barun (عروس بردن): این مراسم با تشریفات خاصی برگزار می‌شود. از آنجا که مراسم عروسی به‌طور مجزا در خانه پدری عروس و داماد برگزار می‌شود لاجرم برای آوردن عروس گاهی نیاز به پیمودن مسیری طولانی بوده است. خصوصاً زمانی که عروس در روستای دیگری و به دور از روستای داماد زندگی می‌کرده است. در گذشته، رسم نبوده که داماد به همراه طایفه‌اش برای آوردن عروس، به خانه پدر عروس برود. امروزه داماد به همراه تعدادی از بستگان نزدیک و گاهی همراهی عده‌ای دیگر برای آوردن عروس می‌رود. در آنجا عروس و داماد، دسته‌گل‌هایی را که به دست دارند با یکدیگر عوض می‌کنند. پس از رقص و پایکوبی همراهان در خانه عروس، از خانواده وی اجازه بردن عروس را می‌خواهند. در این هنگام، به‌طور نمادین پدر عروس و دیگر محارم که مرد هستند به‌کنار وی می‌آیند و بعد از بوسیدن، در گوش او می‌گویند که از طرف ما اجازه رفتن داری و به وی تبریک می‌گویند. آنگاه نقاره‌زن‌ها ریتم موسیقی را در حالتی غم‌انگیز می‌نوازند و به ایراد شعرها و ترانه و بیت‌هایی در وصف جدایی عروس از خانواده‌اش می‌پردازند که ممکن است باعث گریه عروس و خانواده‌اش شود. در کنار در خانه، عروس را از زیر قرآن رد می‌کنند. در این لحظات، اگرچه مادر عروس از صمیم قلب از این امر خوشحال است، اما از طرفی با رفتن دختری که سال‌ها در کنارش بوده است ناراحت می‌شود و اشک می‌ریزد و اجازه بردن عروس را نمی‌دهد. گریه عروس و

به‌ویژه مادر عروس، به‌سبب گذر از مرحله همراهی و ورود به مرحله جدایی است و این جدایی دردناک است، هرچند شوق ورود به دوره‌ای جدید و یافتن شخصیتی نو را نیز به همراه دارد. بالأخره با اصرار بزرگان و آشنایان، مادر عروس به این امر راضی می‌شود و صدای آوازه‌خوان که اشعاری را از زبان عروس خطاب به مادرش می‌خواند بلند می‌شود:

ای ننه من مسافرم ای ننه من می‌خوام برم
ای ننه چایی دم کُن ای ننه قلیون چاق کُن

سپس با فرستادن صلوات عروس را از جایش بلند می‌کنند و ضمن خداحافظی با مادر و بستگان عروس وی را بر ماشین‌سوار می‌نمایند و به سمت خانه داماد رهسپار می‌شوند (در گذشته در روستاها عروس را بر اسب سوار می‌کرده‌اند). عده‌ای از زنان از بستگان نزدیک عروس نیز آن‌ها را همراهی می‌نمایند. به این ترتیب مراسم عروسی در خانه عروس پایان می‌یابد. ورود عروس به خانه داماد و در «آستانه» باید با شادی و شگون همراه باشد، زیرا مهم‌ترین و خاطره‌انگیزترین اتفاق و آرزوی هر جوان به‌ویژه عروس در این لحظات رقم می‌خورد. پس از رسیدن کاروان حامل عروس و داماد، در خانه داماد جلوی پای عروس گوسفندی را قربانی می‌کنند و عروس باید نوک کفش خود را در خون قربانی بزند و بعد وارد شود. در سال‌های اخیر، عروس با گفتن جمله «آزادش کن»، جلوی قربانی کردن گوسفند را می‌گیرد، زیرا اعتقاد دارند که وقتی همه شاد هستند، شگون ندارد سر گوسفند بریده شود.

۲-۴. پس از عروسی

۲-۴-۱. حلوای عروسی: در صبح فردای عروسی، با پختن حلوای پشت حجله‌ای یا پس‌پرده از حضار که اکنون فقط نزدیکان داماد و گاهی گروه موسیقی هستند، پذیرایی

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

می‌کنند. عصر روز بعد از عروسی، نزدیکان یا دوستان عروس و داماد برای گفتن تبریک و مراسم پاتختی به پیش عروس و داماد می‌روند و معمولاً هدایایی را به آن‌ها می‌دهند.

۲-۴-۲. واطلبون Vatlabun (پاگشایی): آخرین سنت یا برنامه فرایند عروسی، مراسم واطلبان/واطلبون است. واطلبون یعنی واطلبیدن؛ طلب یا دعوت مجدد عروس به خانه پدری که همان مراسم پاگشایی است. به این شکل که سه روز تا یک هفته پس از عروسی، خانواده عروس، داماد و عروس و گاهی فامیل‌ها و بستگان را دعوت می‌کنند و همگی به منزل پدر عروس می‌روند و از آن‌ها پذیرایی می‌شود. در گذشته، این دعوت سرآغازی می‌شد از یک دوره دعوت از عروس و داماد از طرف دیگر بستگان که تا مدتی ادامه داشت و به آن مهمانی دوره می‌گفتند. امروزه این رسم کم‌وبیش به همان دعوت خانواده پدر عروس ختم می‌شود. واطلبون (پاگشایی) می‌تواند بدین معنی باشد که گرچه در ظاهر دختر از خانواده خود جدا و دور شده و از این مرحله گذر کرده است، اما با این جدایی، پیوند گسسته نمی‌شود و با طلبیدن دوباره، رفت‌وآمدها و پیوندها دوباره جریان می‌یابد. کوتاهی یا طولانی شدن مرحله پاگشایی یا واطلبون در گذشته و در مناطق مشابه به تعداد فامیل و دعوت‌کنندگان و روابط با اطرافیان و وضعیت اقتصادی خانواده‌ها وابسته بوده، اما امروزه به سبب هزینه‌های سنگین و رفتاری‌های زندگی کوتاه شده است.

۵-۲. موسیقی و شعر

در عروسی‌های گذشته به‌ویژه سال‌های پیش از انقلاب و نخستین سال‌های پس از انقلاب مردم این منطقه به سبب تأثیر شدید عقاید مذهبی کم‌تر از موسیقی استفاده

می کردند. اما امروزه شاکله اصلی جشن عروسی را حضور باشکوه مردم و رقص آنها تشکیل می دهد. برای سرگرم کردن و تشویق بیشتر آنها به فعال بودن در مراسم لازم است که آنها را در اجرای بهتر مراسم مشارکت داد. برای این کار از موسیقی که در همه لحظات مراسم حاضر است، آن هم به همراه شعر استفاده می شود. تمامی آوازهای مربوط به این مراسم دارای قسمتی است که باید توسط حضار خوانده شود. موسیقی در همراهی با ترانه های محلی، وسیله بیان احساسات عروس و داماد، بیان ناگفته ها، سیر مراسم عروسی، وسیله سرگرمی و به هیجان آوردن حاضران در مراسم را فراهم می کند. برخی از ترانه ها به زوج جوان پند و اندرز می دهد و از پیشوایان دینی برای آن دو، طلب خوشبختی می کند. با نواخته شدن آهنگ هایی خاص خبر از گذار از یک مرحله و فرارسیدن بخش دیگری از مراسم به همگان اعلام می شود. موسیقی وسیله بیان احساسات، لذت بردن از زیبایی، سرگرمی و ارتباط و تأمین مالی هنرمندان و در مجموع باعث تداوم و ثبات فرهنگی مراسم عروسی در جامعه مورد بحث شده است.

بخش مهم و جدایی ناپذیر برگزاری مراسم عروسی اشعار و ترانه های مردمی است که در بیشتر موارد توسط بومیان این منطقه سروده شده است. صادق هدایت در تعریف این نوع ترانه ها آورده است که «این ها صدای درونی هر ملتی و در ضمن سرچشمه الهامات بشر و مادر ادبیات و هنرهای زیبا محسوب می شود» (۱۳۴۴، ص. ۴۴۹). این ترانه ها هرکدام برای یکی از آیین های خاص مراسم عروسی و حواشی آن ساخته شده اند و اغلب به صورت دسته جمعی به همراه دست زدن و پای کوبی و حتی دستمال بازی اجرا می شوند و در پایان هر بیت در برخی از آیین ها زن ها به کل زدن می پردازند.

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

در اینجا برخی از پرکاربردترین و معروف‌ترین اشعار و ترانه‌های مراسم عروسی را که در تمامی منطقه خوانده می‌شوند ذکر می‌کنیم. «این ترانه‌ها در اصطلاح محلی به بیت معروف است و بیشتر در قالب دوبیتی است» (عسکری چاوردی، ۱۳۸۸، ص. ۱۱۴). همان‌طور که پیش‌ازاین اشاره شد، هر مرحله از مراسم عروسی همراه با اشعاری مرتبط با خود است که مضمون آن مراسم و جزئیات آن را بیان می‌کند. این ترانه‌ها را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد:

۱. ترانه‌هایی که یک مصراع یا بیت تکرارشونده دارند تا حضار آن را بخوانند: ترانه نگارا، بادا بادا مبارک بادا، حنابندان داماد / عروس و سبزه جانمی.

لَبِ بون/م اومدی چادر طلایی و نگار ای نگارا و نگار ای نگارا
سر و گردن به عاشق می‌نمایی و نگار ای نگارا و نگار ای نگارا

آی سبزه سبزه، سبزه جانمی دختر سبزه، شو مهمانمی
می‌خوام بُرُم لار سبزه جانمی حنا کُم بار سبزه جانمی

زَرا زَرا زرا زرای عزیزم زرا قد بالای قشنگت گل می‌ریزم زرا
حالا بهارن زرا چشم انتظارن زرا
وَلَم تا تو نیایی مو نخندم زرا دیگه عهد و وفا با کس نبندم زرا
حالا بهارن زرا چشم انتظارن زرا

۲. اشعار مذهبی که در ستایش پیشوایان دین خوانده می‌شود. کاربرد این اشعار به‌ویژه در گذشته، نشان‌دهنده عمق تأثیر و نفوذ مذهب در زندگی مردم بوده است که آنان شادترین رویداد زندگی خود را نیز با یاد پیشوایان دینی همراه می‌کرده‌اند.

اول خوانی خدا را، رسول انبیا را، علی مرتضی را
صل علی محمد صلوات بر محمد
صلوات را خدا گفت، جبرئیل بارها گفت، در شأن مصطفی گفت
صل علی محمد صلوات بر محمد
ما مصطفی ندیدیم، نام خوشش شنیدیم، مهرش به جان خریدیم
صل علی محمد صلوات بر محمد
موسی که زد عصا را، بر فرق سنگ خارا، می خواند این دعا را
صل علی محمد صلوات بر محمد
شاه نجف علی است، سرور دین علی است، شیر خدا علی است
صل علی محمد صلوات بر محمد
یا رب به حق زهرا شفیع روز جزا یعنی که خیر النساء
صل علی محمد صلوات بر محمد
بعد از علی حسن بود، چون غنچه در چمن بود، نور دو چشم من بود بوی حسین شنیدیم،
چون گل شکفته دیدیم، به مدعا رسیدیم
صل علی محمد صلوات بر محمد
زین العباد دانا، سجاد هست و بینا، می گفت وقت دعا
صل علی محمد صلوات بر محمد
باقر امام دین است، نور خدا یقین است، فرزند عابدین است
صل علی محمد صلوات بر محمد
جعفر به صبح صادق، هم نور و هم موافق، تاج سر خلائق
صل علی محمد صلوات بر محمد
موسای با سعادت، با ذکر و با عبادت، می گفت در اسارت
صل علی محمد صلوات بر محمد

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

هشتم رضا امام است، از ضامنی تمام است، شاه غریب بنام است

صل علی محمد صلوات بر محمد

ما شیعه تقی‌ایم، خاک ره نقی‌ایم، محتاج عسکری‌ایم،

صل علی محمد صلوات بر محمد

مهدی به تاج نورش، با پرچم رسولش، نزدیک شد ظهورش

صل علی محمد صلوات بر محمد

در اینجا باید به این نکته توجه داشت که برخی از این ترانه‌ها مختص به یکی از مراحل مراسم عروسی است و برخی دیگر به رسم خاصی اشاره ندارند و در طول مراسم، به خصوص در رقص دوره، اجرا می‌شوند. اشعار مورداستفاده در این مراسم از زبان مادر عروس، مادر داماد و خود عروس سروده شده و گویای حالات روحی و احساسات آن‌هاست. مضمون آن‌ها از طرفی حکایت‌کننده غم و حزن دوری از پدر و مادر و از طرف دیگر شادمانی از تشکیل خانواده است. احساسات مادرانه مادر عروس که سرشار از غم و اندوه است، نیز دست‌مایه سرودن اشعاری برای شرح این احساسات بوده است. از طرف دیگر ماهیت کلی جشن و سرور مراسم عروسی به موسیقی شادمانه نیاز دارد. همان گونه که در موسیقی این مراسم مشخص است این دو عنصر، بیان غم و اندوه و نیز کاربردی بودن موسیقی برای جشن، در ساخت موسیقی این مراسم اثری اساسی دارند. از طرف دیگر، از نگاه تماشاگران لذت بردن از حضور در مراسم ناشی از شرکت در رقص دوره، دیدن رقص دوستان و آشنایان و نیز شنیدن ساز و آوازی است که همیشه یادآور لحظات خوش عروسی‌های پیشین است.

ویژگی دیگری که در بیشتر ترانه‌های مراسم عروسی، خصوصاً ترانه‌های رقص دوره، دیده می‌شود وجود یک مصراع به عنوان ترجیع‌بند برای هم‌سرایی حاضران است که در قسمت‌های مشخصی تکرار می‌شود. این مصراع تکرارشونده درواقع معنای

اصلی مراسم را بیان می‌کند و باعث می‌شود تا شرکت‌کنندگان، علاوه بر همراهی با دیگر حاضران مراسم در تکرار ترجیع‌بند، به یادآوری و حتی هم‌زادپنداری مراسم عروسی خودشان بپردازند و احساسات بیشتری دریافت کنند. برای مثال به ترانه «حنابندان داماد» می‌توان اشاره کرد که مصراع دوم تکرارشونده است.

در پایان این نوشتار لازم است ذکر کنیم که در طول سال‌های جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، مراسم عروسی در این منطقه یا برگزار نمی‌شد یا به شکل بسیار مختصر و در حد یک مهمانی و دادن ولیمه به آشنایان انجام می‌شد و به احترام خون شهیدان وطن و هم‌دردی با خانواده داغدار شهدای محلی، از جشن و عروسی خبری نبود.

۳. نتیجه

آیین ازدواج که مهم‌ترین مرحله گذار در زندگی انسان است، در منطقه علامرودشت فارس دارای مراحل و عناصری متناسب با فرهنگ بومی آن است. فرایند ازدواج از آغاز تا پایان عروسی را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد.

نخست پیش از مراسم عروسی که پسندیدن و انتخاب دختر، رفتن قاصد خواستگاری به خانه دختر، مشورت خانواده دختر با بزرگان و آشنایان و صلاح‌دید، خواستگاری، تعیین شیربها/ مهریه، کاوین‌بُرون (بله‌برون، اذن‌گیرون)، ری‌گوشون و لک‌بُرون است.

پس از این سنت‌ها نوبت به مراسم عروسی می‌رسد که شامل سنت‌های حنابندان اول و دوم، سرتراشون و سر رو/او بردن، آمدن داماد نزد مهمانان و روبوسی، پاشیدن نقل و نبات بر سر داماد، آرایش و پوشاندن لباس عروس، ترکه/چوب‌بازی، آوردن عروس به خانه داماد، آداب انتقال و ورود عروس به خانه داماد و قربانی کردن است.

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

سرانجام حلوای پس پرده و واطلبان است که مربوط به روز یا روزهای پس از عروسی است. با وجود وسعت جغرافیایی منطقه، مراسم عروسی در همه نقاط به یک شیوه، هرچند با اختلافاتی جزئی برگزار می‌شود. این مراسم که بزرگ‌ترین رویداد شادپایانه در این فرهنگ است، مهم‌ترین اتفاق برای هر خانواده محسوب و در برگزاری آن سعی می‌شود همه جزئیات رعایت شوند. سراسر این مراسم و مرحله گذار را هم‌دلی، همکاری و شور و شادی فراگرفته و رنگ‌های زیبای تزیینات مراسم و نوای موسیقی، تمام چشم و گوش حاضران را سیراب می‌کنند.

البته عروسی‌های امروز نسبت به گذشته متفاوت است و در مرحله گذار به شیوه‌های نو قرار دارد. عوامل گذار از سنت به نوگرایی در آیین ازدواج عبارت‌اند از: شهرنشینی، گسترش روابط اجتماعی، پراکندگی خانواده‌ها و فامیل‌ها، تأثیر رسانه‌ها و حرکت ناخواسته به سوی یکسان‌سازی فرهنگی، تنگناهای مالی و اقتصادی و کمبود شغل و درآمدهای مناسب.

آیین ازدواج به‌ویژه مراسم شاد عروسی در گذشته گرچه در کمیت اقتصادی و تعداد روزها و نوع مخارج متفاوت بود، اما در کیفیت و اجزای اصلی بسیار شبیه به هم بوده است. امروزه متأثر از تنگناهای اقتصادی، عوامل گوناگون فرهنگی، ذوق‌ها و سلیقه‌ها تغییراتی در این جشن ایجاد شده است، به‌ویژه فشارهای اقتصادی و هزینه‌های سنگین، مدت زمان آن را کم کرده است. به نظر می‌رسد که آیین ازدواج از آن سادگی، صفا و صداقت، دلخوشی و شادابی گذشته به مرحله صرف تشریفات اجباری و حداقلی در گذار است. بیشتر خانواده‌های امروزی به سبب تنگناهای شدید مالی و فشارهای اقتصادی و اجتماعی فقط به اجرای تشریفات حداقلی اکتفا می‌کنند.

پی‌نوشت‌ها

1. ethnography
2. participant observation
3. passive participant
4. complete participant
5. etic
6. rošva

منابع

- اسدیان، م. (۱۳۹۹). آداب و آیین‌های گذر انسان ایرانی. تهران: هنوز.
- الیاده، م. (۱۳۹۰). مقدس و نامقدس. ترجمه ب. سالکی. تهران: علمی و فرهنگی.
- الیاده، م. (۱۳۹۵). آیین‌ها و نمادهای تشرف. ترجمه م. ک. مهاجری. تهران: پارسه.
- امان‌اللهی بهاروند، س. (۱۳۸۷). خنیاگری و موسیقی در ایران. تهران: آرون.
- ایمانی، م. ت. (۱۳۸۱). تحقیق قوم‌نگاری در رویکردهای کمی و کیفی تحقیق. نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، ۱۸۳-۱۸۴، ۳۷-۶۲.
- بارتوک، ب. (۱۳۷۸). چرا و چگونه باید موسیقی محلی را گردآوری کنیم؟. ترجمه س. بیضایی. مجله هنر، ۳۹، ۱۵۲-۱۶۴.
- پهلوان، ک. (۱۳۹۴). فرهنگ عروسی در جهان ایرانی. تهران: علم.
- رفیع‌فر، ج.، و کماللو، خ. (۱۳۹۳). بررسی آیین حنابندان از دیرباز تاکنون. فرهنگ و ادبیات عامه، ۴ (۲)، ۲۷-۵۳.
- سیگر، آ. (۲۰۰۵). موسیقی و رقص. ترجمه ح. صباغی (۱۳۸۵). خیال، ۱، ۹۸-۱۲۷.
- عسکری چاوردی، ج. (۱۳۸۸). مراسم عروسی در منطقه لامرد و مهر فارس. نجوای فرهنگ، ۱۴، ۱۰۵-۱۱۸.
- عسکری چاوردی، ج. (۱۳۹۰). فرهنگ عامه و آداب و رسوم شهرستان لامرد فارس. قم: عطش.
- فقیری، ا. (۱۳۹۳). عروسی در فارس. شیراز: نوید.

مردم‌نگاری آیین ازدواج در جنوب استان فارس _____ محمود مهرآوران و همکار

فکوهی، ن. (۱۳۹۵). *مبانی انسان‌شناسی*. تهران: نشر نی.

مارچیسون، ج. ام (۱۳۹۳). *مردم‌نگاری*. ترجمه س.ق. حسینی. تهران: جامعه‌شناسان.

منادی، م. (۱۳۸۶). *مردم‌نگاری*. فصل‌نامه روش‌شناسی علوم انسانی، ۵۱ (۱۳)، ۱۱۱-۱۳۰.

موسوی، س. (۱۳۹۶). *بررسی فرهنگ عامه علامروشدت در ۲۵۰ سال اخیر*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه یزد.

مهرآوران، م.، و غلامی، س. (۱۳۹۶). *گویش‌نامه علامروشدت*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

هدایت، ص. (۱۳۹۴). *نوشته‌های پراکنده*. تهران: ثالث.

همایونی، ص. (۱۳۵۳). *خواستگاری - نامزدی - عقد و عروسی در شیراز*. خرد و کوشش، ۱۵ و ۱۶، ۱۳۳-۱۴۴.

همایونی، ص. (۱۳۸۶). *نمادهای اسطوره‌ای در عزا، عروسی، تعزیه و سوگواری‌های مذهبی*. فارس. کتاب ماه هنر، ۱۰۵، ۵۰-۶۱.

References

- Amanollahi, B. S. (2008). *Mentoring and music in Iran*. Arvan Publications.
- Asadian, M. (2019). *Iranian customs and rites of passage*. Hanuz.
- Askarichavardi, J. (2008). Wedding ceremony in Lamard and Mohr Fars region. *Najvaye Farhang magazine*. 14. 105-118.
- Askarichavardi, J. (2012). *Popular culture and customs of Lamard Fars city*. Atsh publication.
- Bagheri, L. (2008). *Contemporary study of Lamard Fars dialect*. Master's Thesis, Faculty of Literature and Humanities, Bu Ali Sina University. Hamedan.
- Bartok, B. (2000). Why and how should we collect folk music? (translated into Farsi by S. Beizai). *Art magazine*, 39, 152-164.
- Boas, F. (1938). *Literature, music, and dance in general anthropology*. D. C. Heath & Company.
- Eliade, M. (2013). *Holy and unholy* (translated into Farsi by B. Saleki). Scientific & Cultural publishing.
- Eliade, M. (2015). *Rituals and symbols of honor* (translated into Farsi by Mohammad K. Mohajeri). Parse.

- Faghiri, A. (2013). *Wedding in Fars*. Shiraz: Navid.
- Fokuhi, N. (2015). *Basics of Anthropology*. Ney Publishing.
- Hedayat, S. (2014). *Scattered writings*. Sales Publications.
- Homayoni, S. (1975). Courtship-engagement-engagement and wedding in Shiraz. *Kherad and Koushesh Magazine*, 15 and 16, 133-144.
- Homayoni, S. (2008). Mythological symbols in mourning, wedding, Ta'ziyeh and religious mourning in Fars. *Book of the Month of Art*, 105, 50-61.
- Imani, M. (2008). Ethnographic research in quantitative and qualitative research approaches. *Tabriz University Faculty of Literature and Humanities Journal*, 183-184n 37-62.
- Marchison, J. M. (2013). *Ethnography* (translated into Farsi by Qasim Hosseini). Sociologists Publishing House.
- Mehravarani, M., & Gholami, S. (2016). *Alamrudasht dialect*. Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Monadi, M. (2015). Ethnography. *Human Sciences Methodology Quarterly*, 51(13), 111-130.
- Mousavi, S. (2016). *Review of popular culture of Alamrudasht in the last 250 years*. Master's thesis. Yazd University.
- Pahlavan, K. (2014). *Wedding culture in the Iranian world*. Elm.
- Rafiafar, J., & Kamallou, Kh. (2013). Study of Hanabandan religion from ancient times until now. *Culture and Folk Literature*, 4(2), 53-27.
- Seeger, A. (2005). Music and dance (translated into Farsi by H. Sabbaghi). *Kheyal Quarterly*, 17, 98-127.